

n hebben, hun
oefen in hooren,
d zending. Zelfs
ijk Westen" in
slagen blijvend
in zijn grond-
iet Christendom
omdat Christus
d de fatale ge-
chappelijk leven
ch gehandhaafd

d meer groepen
ke volken, van
k inzicht draagt
Zendingsskringen
Kerken beter
de duidelijkste
en de Zending-
genootschappen
nden. Maar in
angebracht de
en. De Kerken
tellen nu meer
wordt voor de
enisvolle plaats

ondigers samen-
schil van taal-
en wereldtaal,
n de behoefte
ordag. En niet
delt den eisch
ie uit dieperen
ktisch-wensche-
het licht stelt,
van taal, de
s en zal eens
taal.

Hijberg wordt
enheid verlu-
g als een druk-
vaardigsten uit
Soms begrepen
der niet door
brokenheid van
i, dat ook de
schis gebrekkig
Koninkrijk van
tracht te ver-
te overwinnen
nede moge zij
institut boven
de kerkelijke
wustzijn harer
uitgescheiden
zoo duidelijk
nodig hebben
het Koninkrijk
ede door een-
gebracht.

appelijke voor-
e Schrift, ver-
e werken, dat
int in ijerem
aan zijn eigen

thans niet te
en wereld-
als het godde-
om Beest en
ook, laat ons
mogelijkheid
Idtaal. Ra-
esperanto zijn
om het aan-
en de momen-
tuweel — het

gramma staat
luit deze ge-
oel verstaan,
zal die eens
en reuzenstap
n. Verbroeding
delijk streven,
n getal kleine,
gemeente van

in de wereld
een taal spre-
ke vannis le-
van dan ook
t uitstortende
art van God?

tar ook „zien“
A. F., reeds
us“ of „Chris-
t over:

et Christuslof,
e een gezichts-
beschouwen;
bevrindigend,
eel juist is en
opdringen.
is los en bezin-
ord: Christus-
kerkleer om;
kel niet!) een

geschiedenis, zooals ook de woorden: God en Idee, Koninkrijk Gods en Socialisme, een geschiedenis heb-
ben. Die geschiedenis begint al in het Johannes-evan-
gelie, waarvan b.v. ook de ethisch-orthodoxen zeggen,
dat het geconstrueerd is of gedicht, want het is een
meesterwerk van compositie en gedachte.

In het Johannes-evangelie is Christus het neergedaal-
de Godswoord, de mensch-geworden logos (Joh. I:1).
Hier zijn de waarden der drie eerste evangelien, die
men gewoonlijk de synoptische noemt (omdat zij een
synopsis, d.i. een overzicht geven van Jezus' leven),
omgezet en logisch gemaakt, d.w.z. vergeestelikt.
Hier is het Koninkrijk Gods niet meer profetisch en
niet meer apocalyptisch, doch zuiver geestelijk, het
rijk van den geest, die doórbreekt in deze ongeestelijke,
van den geest verstokene, geestelijk-doodse wereld;
Christus kennen is tot geestelijke wedergeboorte ge-
komen zijn, het eeuwige leven bereikt hebben, want
„dat is het eeuwige leven, dat zij U kennen en Jezus
Christus, dien Gij gezonden hebt“ (Joh. XVII:3).
Hier zegt Jezus niet meer, dat hij terugkeert in de heer-
lijkheid zijns Vaders met de heilige engelen, maar dat
hij zijn leerlingen geen wezen laten zal, omdat hij als
heilige Geest tot hen terug zal keeren na zijn lichame-
lijke dood; zoo zal hij hen in alle waarheid leiden.
(Joh. XIV.)

Alle meer mystieke Christusopvattingen, die aan-
schillen bij de religie der moderne menschen, sluiten
aan bij het Johannes-evangelie. Christus is: de Geest,
de Waarheid, de Weg, het Leven, waarmee de evan-
gelist Johannes bedoelt: het geestelijke Leven.

Meermalen is door mij in een godsdienstige toespraak
het beeld van den vlieger gebruikt, dat sommigen van
de lezers van dit artikel zich zullen herinneren.

Daar was in een klein stadje met nauwe straatjes
een kleine jongen, die een vlieger had opgelaten. Deze
vlieger was zoo hoog gestegen, boven alle huizen, dat
de jongen hem niet meer zien kon. Een voorbijganger
schiep den kleinen jongen plagen en vroeg: „Waar is
je vlieger? Is hij er nog wel? Ik zie hem niet“, maar
de jongen zeide triumpheert, terwijl hij zijn touw
vast omlengde: „Hij is er wel; want ik voel hem trek-
ken“. Zoo kan men den geestelijke God, d.i. den
geestelijken Christus, dien het Johannes-evangelie ver-
kondigt, niet zien, want Hij is boven alle creatuurlijk-
heid verheven, maar de mystiek-religieuze aangelegde
mensch voelt Hem trekken. Deze trekkende macht,
die boven alle stoffelijke verhoudingen uitsteekt, die
alle stoffelijke verhoudingen loont, is God; of beter:
de logos, Christus (Joh. I:1), want er in aan God een
kant, die niet naar de menschen gericht is, waarvan
het in Vondel's „Lucifer“ heet:

Gij zijt alleen dan die Gij zijt
U zelf bekend en niemand nader,

maar de logos, de Christus, is de openbaringskracht
van God („l'expression de Dieu“, d.i. de „uitdruk-
king van God“ — naar 't woord van Liosen); Hij is de
geestelijke liefde (charité, caritas), die doórbreekt in
het natuurlijke spel van liefde (amour, amor) en haat,
van aantrekking en afstoot; Hij is de diepe rust;
die alle onrust van deze wereld doorademt, de diepe
rust, naar wie alles trekt en die alles trekt. Het is
een mystische Godsopvatting, die men ook kan vin-
den in Dante's „Divina Commedia“, zuiverder nog
in de mystische geschriften en gedichten van alle
landen en alle tijden.

In onzen nieuwen bundel (Lied 261) bevindt zich
een gedicht van Jan Luiken, dat aldus begint: „Al-
ruschen alle wonden...“ Het derde couplet luidt:

Als Jezus zich in 'therte
te rust heeft gezet,
Laat eens een onweer komen,
dat deze rust belet,
al 't kwaad versmelt in vreezen
voor zijn wezen.

Voor ons besef zou het beter geweest zijn, indien
Jan Luiken gezegd had: „Als Christus zich in 'therte
te rust heeft gezet“. Dat wil zeggen: modern-theo-
logisch of modern-philosophisch zou dit beter zijn,
maar in de zeventiende-eeuwse mystische ziel van
dezen dichter past het woord: Jezus (en 'tis ook
beter, wat den klank betreft, dan het scherpe Chris-
tus). Men kan ook thans niet verwachten, dat in het
spraakgebruik de beide woorden onderscheiden zul-
len worden; de schrijver van het Johannes-evangelie
zelf heeft het onderscheid nog niet gemaakt. Toch is
het beter, wanneer door ons, moderne menschen,
het onderscheid wordt gemaakt en aangevoeld, al
zullen steeds (denk ik) de persoonsnaam Jezus en
de idee, het beginsel, Christus in elkander over-
vloeien en al mogen wij daar bij denken aan dat
bijbelwoord: „Wat God vereenigt heeft, dat zal de
mensch niet scheiden“.

Eerlijkheid vordert, dat ik verzoek, erop te letten,
dat de schrijver na dit artikel nog meer geven wil;
zoodat het mogelijk is, dat latere uitspraken hetgeen
hier gegeven is, nog nader toelichten, beperken, etc.

Maar, losgemaakt van het verband, waarin de auteur
dere gedachten zet, en alleen lettend op het feit, dat
beschouwingen, als hier worden voorgedragen, door
anderen ook zelfstandig gegeven worden, zonder eenige
toevoeging of beperking, merk ik op:

a. dat het beeld van den „vlieger“ blijkbaar door
vrijzinnige met orthodoxe, zelfs „zwaar“-orthodoxe, kan-
sels gedeeld wordt;
b. dat daarom ook de vrijzinnige kansel nog niet
vrijgemaakt is van de zwakheden der menschelijke
oratorie in het algemeen;
c. dat in dit bepaalde geval de zwakte een gevaar
wordt, nu het beeld wordt opgenomen in een betoog;
d. dat immers dit betoog, door het beeld zoo aan
te worden vergeet dat naast den proloog van Jo-
hannes er ook een aanvang is van den brief van Jo-
hannes, die ervan spreekt, dat hij — om in het beeld

te blijven, kortheidshalve — den vlieger niet alleen
„gevoeld“ heeft, als een voorts onzichtbare trekkende
macht, maar dat hij heeft gezien met de oogen, ge-
tast met de handen, gehoord met de ooren van
het Woord des levens; een gedachte, waarop de
proloog van Johannes trouwens zelf uitloopt, aangezien
„logos“ en „sars“, d.w.z. het Woord, en het vleesch,
precies dezelfde verklaringswetten behoeven en dezelfde
aandacht voor zich opeischen. Ja zelfs, zonder die
gelijke erkenning van de betekenis van beide begrippen
is de proloog van Johannes niet te verstaan, en is hij
nietengerukt.

De algemeenheid van dergelijke rudeneering maakt
een enkele opmerking als de hier door mij gegeven
wel geoorloofd.

Over Kohlbrugge.

Dr H. Kaajan schrijft in Utr. Kb.:

Het bijzondere van Dr H. F. Kohlbrugge schuilt
in zijn prediking. Hoewel hij een geleerd man was,
heeft hij de wetenschap der Theologie weinig ver-
der gebracht. Heel de kracht van dezen buitenge-
wonen man Gods school in zijn bediening des Woords.
Iemand zegt dan ook terecht: Kohlbrugge was voor
prediker in de wieg gelegd en zelf schreef hij eens:
„Zonder den kansel zou ik niet meer kunnen leven.
De preekstoel was zijn element. Op den kansel was
hij een imponerende persoonlijkheid, een profeten-
gestalte. Hij was een man, die zich van God geroe-
pen wist tot den dienst des Woords en voor wien het
Woord Gods was als een vuur in zijn beenderen.
Voor hem golden de woorden van Amos: „De leeuw
heeft gebruld, wie zou niet vreezen? De Heere Heere
heeft gesproken, wie zou niet profeteeren?“

Kohlbrugge was dan ook een dienaar Gods, die zijn
vlammend woord moest spreken, die iets te zeggen
had, zoodra hij op den kansel stond.

Willen wij de prediking van Kohlbrugge recht waar-
deeren, dan moeten wij haar geheel bezien in de om-
lijsting van zijn tijd. Kohlbrugge leefde in den tijd van
het oppermachtig liberalisme. Allerlei humanistische
ideën hadden de overhand in de kerk. Men legde zich
op deugdbetrachting toe en farizeïsche zelfverheffing
was daarvan een onmiddellijk gevolg. Het was de tijd
van bralheid en deugdzaamheid. Hiertegenover kwam
Kohlbrugge uit met zijn geduchte prediking van zonde
en genade, van Gods absolute hoogeheid en des men-
schen volstrekte nietigheid. Hoe was Kohlbrugge aan
deze geweldige tegenstelling van zonde en genade
gekomen? God zelf had ze hem geleerd. Hij was bij
Christus zelf ter school geweest. Bij eigen diepe
zielservaring had hij deze volstrekte tegenstelling tus-
schen zonde en genade leeren kennen. Zijn procken
komen uit deze ervaring op. Meer dan iemand van
zijn tijd had hij het woord van Paulus verstaan,
dat God den goddelooze rechtvaardigt. Als ik het zoo
eens mag uitdrukken: Hij was een echt Paulinisch
Christen.

Volgens sommigen is aan dit alles te danken het
subjectieve element in de prediking van dezen Gods-
gezant. Iemand heeft dan ook deze stelling geponeerd:
Kohlbrugge's Theologie wordt grotendeels beheerscht
door zijn subjectieve zielservaring.

Dr Locher komt tegen deze bewering op. Hij schrijft:
„Omdat men er langs den weg der ervaring toe ge-
komen is, daarom is deze ervaring nog niet de grond-
slag. Paulus en de Hervormers zijn niet door bespie-
gelingen van de wet der werken afgekomen, ook
niet door een bloot verstandelijk bestudeeren der
Schrift, maar langs den weg der ervaring. In den
nood hunner ziel hebben zij rust gevonden in het
Evangelie der genade. Maar niet hun gevoel, neen,
dat Woord was de grondslag van hun getuigenis.
Bij Kohlbrugge was het niet anders. Kohlbrugge gaat
uit van het Woord, zooals het objectief gegeven
zijnde, in de praktijk toegepast wordt; vooreerst van
Gods Wet. De sleutel tot het verstand der Schrift
is volgens Kohlbrugge erkenning van Gods wet. Daar-
door kwam hij in de vreeselijke benauwdheden,
waarvan hij vooral getuigt in den brief aan zijn
vriend Drost. En hoe is hij daarna tot kennis van
het Evangelie gekomen? Door ervaring, maar die
ervaring stond in het nauwst verband met Gods
Woord. Of ging het buiten Gods Woord om, dat hij
het inzicht kreeg in Romeinen 7, vers 14? Hij had
gemeend, dat die plaats zonder komma moest gelezen
worden: Ik ben vleeschelijk onder de zonde verkocht
(dus: voor zoover ik vleesch ben). In Elberfeld door
Krummacher gevraagd om te preeken, had hij God
om een tekst, sloeg het Grieksch op en las: Ik ben
vleeschelijk, verkocht onder de zonde. Ik weet niet,
zoo schrijft hij, dat mij in mijn leven iets meer
aangegepen heeft als die komma te zien. Ik viel
neder voor den Heere, loofde Zijn Naam, prees
Zijne erbarming en schreef met een voor mijzelf
onbegrijpelijke snelheid de preek op.“

Volgens Dr Locher is het bij Kohlbrugge geen sub-
jectivisme. Nogmaals zegt Locher: Niet langs den weg
van bespiegeling, maar door zijns ervaring is Kohl-
brugge evenals alle ware Godgeleerden tot de kennis
der Waarheid gekomen. Hij heeft ze echter gevonden
in de Schrift, en zich door haar laten beheerschen,
uit haar geput als uit een levend Woord.

Zoo vraagt Dr Locher: „Waar is de plaats van Kohl-
brugge? In het avondmaal is hij Gereformeerd. In de
verkiezing is hij Gereformeerd. Overigens is zijn plaats
niet bij de latere scholastieke theologen met hun
onderscheidingen en restricties, maar bij de mannen
van het begin der Hervorming, toen men in den nood
zijner ziel, zijne volslagen zonde, ellende en nietig-
heid leerde kennen. Die lijn, die bij Luther en bij de
Gereformeerden getrokken wordt, loopt door in Kohl-
brugge. En omdat juist bij Luther de strijd om ge-
rechtvaardigd te zijn zoo sterk was, hebben zij ook
zoo veel overeenkomst.“

Ook Dr Haitjema, de groote apologet van Barth,
neemt het voor Kohlbrugge op. Hij schrijft: „Van
Willem Bilderdyk, den heftigen aanvalver op den geest
der verlichting, omdat deze mensch vergodde en God-

ontroming beteekende, trek ik de lijn door naar Kohl-
brugge. In meer dan een opzicht geldt inderdaad,
dat de profetenmantel van den grijzen Bilderdyk straks
op den varigen Kohlbrugge bleek gevallen te zijn.
Hun beider levens-haristocht was: Den nietigen, zon-
digen mensch in relatie te stellen met den Heiligen,
Levenden God. Die oordeelt en behoudt, ja door Zijn
gericht hen met Zichzelf verzoent. Beiden willen:
God werkelijk God laten blijven.“

Zelfs meent Dr Haitjema, dat er overeenkomst is
tusschen Karl Barth en Kohlbrugge. Barth is vol-
gens hem tot op zekere hoogte een synthese te
achten van Bilderdyk en Kohlbrugge.

Dr Haitjema is dan ook van oordeel, dat Kohlbrugge
precies als Barth niet de bedoeling had om in het be-
paalde accent van zijn optreden het heele Evangelie
te leggen, maar wel: de kern van het Evangelie, de
vergeving der zonden, die in het geloof des zon-
dars deel wordt.

In weerwil van de krachtige verdediging van Kohl-
brugge's standpunt door mannen als Locher en Haitje-
ma, zal men echter niet kunnen ontkomen aan den
indruk, dat Kohlbrugge bij de ontvouwing der Waar-
heid zich dikwerf heeft beroepen op zijn persoon-
lijke ervaring. Hij spreekt meermalen met het gezag
van een apostel. Dit is zijn kracht, maar ook
wel eens zijn zwakte. Want een apostel was
Kohlbrugge niet.

K. S.

BOEKBESPREKING.

„Woord en Daad“.

Van den achtsten jaargang van dit bekende, nitse-
kend gereedigde tijdschrift voor Inwendige Zending,
ontvingen wij de eerste aflevering ter bespreking. De
inhoud is zeer verscheiden. De heer Noordam schrijft
„Iets over het godsdienstonderwijs aan de jeugd in
het opvoedingsgesticht Valkenheide“; de opmerking treft,
dat „onze jongen in wezen vrij neutraal staan tegen-
over den godsdienst“, en: „toch valt de praktijk aanmer-
kelijk mede, en wij mochten ervaren, dat er in het alge-
meen onder de jongens warme belangstelling is te
wekken voor godsdienstige dingen“; trouwens, heel het
artikel is interessant, en ter kennisgeving van ieder,
die onder jeugd arbeid, ten eerste waar. De heer
Bandel geeft een artikel over „Het levenswerk van
Wichern“; zijn grootmoeder stamde uit een calvinis-
tisch geslacht, en, zoo merkt volgens Bandel, zijn jongste
biograaf op: „In der Energie des onbeugsamen Ta-
willens hat doch velleicht ein Stück vom besten Erbtal
reformierter Art bei Wichern nachgewirkt“. De Gouver-
neur schrijft over „Uit de praktijk“, en ds Eykman
over „Een nieuw Reveil“, in welken titel het woord
Reveil ons niet juist toeschijnt. Ds Snelhage maakt
„Reclame“ voor den diakonessenarbeid. En dan wordt
de aflevering gesloten met literatuur-aankondiging en
het breed verslag van de algemeene jaarvergadering.
Deelen wij nog mede, dat dit tijdschrift per jaargang
kost f. 5.75, en uitgegeven wordt door den Zending-
boekhandel te Den Haag.

J. D. W.

„De Macedoniër“.

De eerste drie afleveringen van dezen jaargang wach-
ten op bespreking. Het nummer van Januari opent met
een boekbespreking door ds D. K. Wielenga; hij heeft
het over de beide boeken „Van strijd en overwinning
op Aloor“ en „Uit de duisternis tot het licht“, beide
van den hulprediker van Dalen. Deze boeken zijn zeer
gunstig gerecenseerd, en een hoofd der school hoorde
ik met enthousiasme erover spreken. Maar het oordeel
van dezen deskundige is kortweg vernietigend: „Ik vind
dit een gevaarlijk boek“; „De Christelijk Gereformeerde
kerk heeft als zendingsterrein overgenomen Mamasa op
Celebes, en zal daar nu verder arbeiden. Maar ik ben
benieuwd hoe hij handelt met de duizenden Christenen,
door de Indische kerk daar gedoopt. Ik ben bang, dat hij
als Christelijk Gereformeerde zal moeten beginnen alle
„Christenen“ onder censuur te zetten, en na een paar
jaar af te snijden“; „Ik moet deze boeken een droevig
mislukking noemen, zoowel uit een zendingsoogpunt,
als uit een ethnologisch oogpunt. En toch ben ik
bang, dat deze boeken veel gelezen zullen worden,
omdat ze zoo romantisch zijn. Daar men over het
algemeen o zoo weinig weet van het werkelijke In-
dische leven, en men den schrijver dus niet kan con-
troleeren, zal men alles als zoete koek opeten en
zeggen: mooi en interessant.“

Wij kunnen geen opgave doen van alle artikelen;
wij noemen nog slechts uit het nummer van Februari
„Gereformeerde kerkelijk leven in Ned-Indië“ door ds
Merkelijn, en „Iets over zending, onderwijs en natio-
nalisme“ door dr Bakker. Wij blijven ons eentig zen-
dingstijdschrift zeer hartelijk aanbevelen. Elke kerkerand
en elke vereniging van jongelingen en jongedochters
behoort op minstens één exemplaar geabonneerd te
zijn. Ook de overzichten van ds Pol zijn zeer leerzaam.

J. D. W.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweentalige:

Brussel (België): J. Krüger te Elburg en J. Maaskant te
Echten (Fr.).
Sleen: J. Koppe, cand. te Groningen en J. M. Kruis, cand.
te Zeist.
Wageningen: D. J. B. Alhaart te Kollum en Th. Delleman te
Griens (Dut.) en Nieuwerkerk.

Beroepen te:

Loosdrecht: D. Feenstra te Borge.
Makkum: H. Kakes, cand. te Zaandam.
Voorschoten: J. C. Houtzagers te Renswijk bij Goir.
Westbroek (U.) en Opperdoos: J. M. Kruis, cand. te Zeist.